УДК 373.3.016:82-344
DOI: https://doi.org/10.33989/2226-4051.2025.31.331657

Юлія Стиркіна, *м. Полтава*
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9818-6653

КАЗКОПЕДАГОГІКА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні основи казкопедагогіки в початковій школі. Проаналізовано педагогічну сутність освітнього середовища початкової школи, визначено його провідні характеристики. Встановлено, що казкопедагогіка спрямована на розвиток у дітей творчого мислення, емоційного інтелекту та соціальних навичок. Завдяки інтерактивності, театральним елементам й акценту на критичне мислення, казки стають невід'ємною частиною навчального процесу. Розглянуто особливості європейських практик казкопедагогіки в початковій школі; описано технологію створення куточка дитячої сучасної літератури у початковій школі.

Ключові слова: *казкопедагогіка; персоніфіковані казки; малюнки-комікси; діджиталізація казок; читацький театр; тематичні фестивалі та екскурсії; дні казок; казковий (бібліотечний) куточок; створення власних казок.*

Постановка проблеми. Метод виховання та навчання казкою існує так довго, як існує людство, оскільки саме на поведінкових моделях казок наші пращури здавна вчились адаптуватися в житті тоді, коли ще не було друкованого слова. У сучасній педагогіці, на нашу думку, бракує терміну «*казкопедагогіка*». Часто використовується термін казкотерапія, який підкреслює лікувальні властивості казки, але не зосереджується на виховному її потенціалі. Тому ми вважаємо за потрібне ввести новий термін *«казкопедагогіка»* для означення методик навчання і виховання, що базуються на використанні казки.

«Педагогіка казкою» є цікавим і ефективним підходом до виховання та навчання дітей, який активно використовують у багатьох європейських країнах. Ця методика ґрунтується на використанні казок як інструменту для розвитку в дітей емоційного інтелекту, креативного мислення та соціальних навичок. Казка в

© Ю. Стиркіна, 2025

системі початкової освіти розвиває такі якості, як уява і творчість, формує навички вирішення проблем, емпатії та співчуття, співпраці та командної роботи, опрацювання складних емоцій, стимулює розвиток мови та словникового запасу, покращує навички аудіювання та пам'яті, вчить бути сміливим і долати перешкоди, виховує позитивні цінності та мораль.

Саме тому постійна присутність казкового контексту в сучасному освітньому середовище НУШ необхідна як органічного елементу навчальних занять, так і матеріального оточення учня-початківця. Казковим центром такого впливу може бути бібліотека дитячої літератури, яку облаштовують самі учні. Вона акумулює творчість, дослідження, новаторські відкриття та захопливі експерименти, у ній можна проводити заняття з елементами казки та використовувати різні методи й матеріали для проведення різноманітних видів навчальних активностей. Необхідна узагальнювальна інформація щодо практик казкопедагогіки, європейських і вітчизняних, що й зумовило вибір теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагоги, вчені та науковці, які займалися дослідженням казки у контексті навчання та виховання: В. Сухомлинський, К. Ушинський; А. Богуш, С. Бакуліна, Н. Вітковська, І. Бех, Н. Бібко, Т. Гаврилова, Д. Джола, О. Запорожець, Н. Лисенко, С. Литвиненко, Е. Печерська, О. Піхур, С. Русова, О. Савченко, М. Чумарна, А. Щербо та ін. К. Ушинський (1983) надавав неабиякого значення вихованню казкою, особливо казкою народною (с. 139). Він називав народ «великою, сповненою поезії дитиною» і вважав народну казку набагато кращою за спеціально створені виховні оповідання в становленні особистості дитини (Філь, 2006). Видатний український педагог В. Сухомлинський (2011) продовжив і розвінув ідеї засновника вітчизняної педагогічної науки. Він писав: «Казка – це нитка, яка пов'язує дитячий розум із багатствами духовної культури народу. У ній мудрість віків, глибокий досвід виховання людської душі» (с. 237).

Мета статті – на теоретичному рівні дослідити приклади європейських практик казкопедагогіки в початковій школі та оцінити перспективи впровадження таких технологій у вітчизняний освітній досвід.

Методи дослідження. У ході дослідження використовувалися теоретичні методи (порівняння, аналіз науково-педагогічної літератури, систематизація, класифікація здобутої інформації, її синтез та узагальнення), а також емпіричні методи, зокрема спостереження, бесіди, анкетування та вивчення педагогічного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Схарактеризуємо окремі методи та прийоми європейських практик казкопедагогіки в початковій школі. Так, створення *персоніфікованих казок* (автоматичне, дитиною або вчителем) є доволі часто вживаним методом у початковій освіті (Martina, 2024). Персоніфікована казка може бути надзвичайно корисною для навчання і виховання дитини тим, що активізує особисте залучення, індивідуальне навчання, емоційну обізнаність, стимулює до читання, творчість і уяву, емоційний інтелект, навички вирішення проблем, підвищує самооцінку. Персоналізована казка може бути потужним освітнім інструментом, який виходить за рамки простої розваги.

Цікавим прийомом роботи з казками є *розірвані, або переплутані* казки – це переказ традиційної казки, де деякі елементи сюжету змінено або переплутано. Основна мета розірваної казки – оновити зміст, передати більш сучасне моральне послання (казкова пародія). Переплутана казка – можливість для учнів сформулювати власну точку зору, порівнюючи добре відому казку з новоствореною. Молодші школярі вміють вказувати на подібності та відмінності. Вони також можуть спробувати написати власну «нову-стару» казку, яку можна розповісти від імені одного з персонажів, або змінити окремі частини (початок/закінчення), або поєднати кілька казок в одну тощо.

Мотивації процесу навчання та виховання послуговується метод *читацького театру*. Він не лише надає учням можливість потренуватися в читанні з виразністю, а ще й стимулює їх мотивацію до читання. Учням дуже подобається вибирати персонажів, яких вони хочуть зіграти, виділяти їхні репліки, робити костюми або маски, щоб повніше перевтілитися в персонажа, якого вони грають.

Малюнки-комікси теж чудовий спосіб тактовно, делікатно, ненав’язливо залучити учнів до письма й до літератури. На заняттях можна використовувати як ілюстрування вже відомих казок, так і створити власну казку з допомогою зображень.

У кожній європейській країні казкопедагогіка характеризується своїми особливими методами, пов'язаними з народними казками, ментальністю та традиціями країни.

У *Великобританії* казкопедагогіка (або «педагогіка казкою») має свої особливості та традиції. Її впровадження базується на глибокому зв'язку казок з англійською літературною спадщиною, творчістю відомих авторів, таких як Льюїс Керролл, Редьярд Кіплінг чи Беатріс Поттер. Британські педагоги активно використовують казки для розвитку критичного мислення, мовних навичок і формування соціальних цінностей у дітей. Британські школи застосовують класичні казки для аналізу сюжетів, характерів героїв та їхніх дій. Наприклад, діти обговорюють, чому герої приймають ті чи інші рішення, що дозволяє їм розвивати аналітичні навички. На уроках літератури учнів заохочують порівнювати різні версії казок, зокрема народні англійські казки з адаптаціями сучасних авторів. У дитячих садках та початкових школах поширені терапевтичні казки. Вони допомагають дітям долати страхи, розуміти свої емоції та формувати позитивний погляд на світ. Наприклад, казка про «Пітера Пена» може стати основою для обговорення проблем дружби, сміливості та віри в себе. Уроки англійської мови в початковій школі часто включають читання, драматизацію або переказ казок. Це розвиває в дітей вміння слухати, переказувати, а також збагачує їхній словниковий запас. Педагоги використовують інтерактивні казки, які діти доповнюють власними словами чи діалогами. Велика увага приділяється театралізації казок. У багатьох школах діти беруть участь у постановках відомих казок, що розвиває їхні комунікативні здібності, впевненість у собі та командну роботу. Так, постановка «Аліса в Країні Чудес» є популярним способом познайомити дітей із символізмом і фантазією. У британській казкопедагогіці часто послуговуються сучасними авторськими казками, які порушують соціально значущі теми: різноманіття, екологія, права людини, рівність тощо. Наприклад, книги Джулії Дональдсон («Ґруффало», «Місця вистачить для всіх») є популярним інструментом для виховання толерантності, самостійності, подолання страхів і сміливості. «Аліса в Країні Чудес» Льюїса Керролла розвиває уяву, навчає мислити нестандартно. «Вітер у вербах» Кеннета Ґрема формує почуття дружби та любов до природи.

Казкопедагогіка у *Німеччині* має глибоке коріння, адже ця країна славиться своїми казковими традиціями, зокрема збірками братів Грімм. Казки використовуються як потужний інструмент у вихованні та навчанні дітей, формуванні моральних цінностей, розвитку мовних і творчих здібностей. У Німеччині казкопедагогіка базується на багатій культурній спадщині та сучасних педагогічних підходах. Казки братів Грімм (наприклад, «Гензель і Гретель», «Попелюшка», «Червона Шапочка») формують у дітей уявлення про добро і зло, чесність, сміливість і відповідальність. Педагоги активно обговорюють із дітьми моральні дилеми казкових героїв, допомагаючи їм осмислити наслідки вчинків. У дитячих садках і початкових школах діти слухають, переказують і ставлять казки, що сприяє розвитку їхніх мовленнєвих навичок. Казки часто читають мовою оригіналу для збагачення словникового запасу дітей. Німецькі педагоги вважають, що казки є важливим засобом передачі культурної спадщини. Діти вивчають казки як частину історії своєї країни. У школах проводяться тематичні «казкові дні», коли учні не тільки читають, а й створюють власні казки. Казки інсценізуються на уроках і під час свят. Це допомагає школярам розвивати впевненість у собі, творчість і комунікаційні навички. В Німеччині також поширені терапевтичні казки для вирішення емоційних і поведінкових проблем. Через казки діти вчаться долати страхи, конфлікти й адаптуватися до змін. Наприклад, казка «Гензель і Гретель» допомагає їм зрозуміти цінність сім'ї та розвиває вміння знаходити вихід зі складних ситуацій; У «Червоній Шапочці» аналізують тему довіри і обережності. У «Попелюшці»: розкривають питання справедливості, доброти та віри в себе.

У Німеччині популярними є сучасні казки, що вчать дітей піклуватися про природу та відповідально ставитися до навколишнього світу, проводяться екологічні воркшопи, під час яких діти створюють власні казки про збереження природи. Активно використовується діджиталізація казок: інтерактивні книги, аудіоказки, мобільні додатки. Вони роблять казки більш доступними й цікавими для сучасних дітей і дозволяють їм глибше зануритися в казковий світ.

Окрім використання казок у педагогіці, у Німеччині існує Казковий маршрут братів Грімм (нім. *Deutsche Märchenstraße*), що простягається через регіони, пов'язані з відомими казковими історіями. Це популярне місце для шкільних екскурсій, які дають змогу дітям доторкнутися до казкової спадщини своєї країни.

Казкопедагогіка в *Польщі* відіграє важливу роль у вихованні дітей, адже казки є невід'ємною частиною польської культури. Для польських педагогів казки є інструментом формування моральних цінностей, розвитку творчості, мовних навичок та емоційного інтелекту. У країні існує глибока традиція казок, що базується як на народному фольклорі, так і на творчості відомих польських письменників. Польські народні казки, такі як «Про коваля і чорта», «Король вороний» чи «Золотий качур», часто мають потужний моральний посил. Вони вчать дітей чесності, працелюбності, сміливості та справедливості. В навчальному процесі казки використовуються для обговорення етичних питань і розвитку критичного мислення. Казкопедагогіка сприяє збереженню культурної спадщини. Народні польські казки та легенди знайомлять дітей з історією, традиціями та духовними цінностями країни. Наприклад, легенда про Вавельського дракона є популярною у польських школах і садках, де її часто ставлять як виставу. На уроках польської мови казки є засобом навчання дітей правильного мовлення, розширення словникового запасу та розвитку навичок виразного читання. Вчителі заохочують учнів переказувати казки, писати власні історії або вигадувати альтернативні закінчення. Польські дитячі садки та школи проводять театральні постановки за мотивами казок, що сприяє розвитку комунікаційних здібностей, творчого мислення та впевненості в собі. Часто інсценізуються казки польського письменника Юліана Тувіма («Пан Маленький»), Яна Бжехви («Академія пана Ляпки») та інших авторів. У Польщі поширені терапевтичні казки для емоційного розвитку особистості. Педагоги створюють й авторські казки, що відповідають потребам конкретної дитини чи групи дітей. Особливо популярними є твори сучасних казкарів Юліана Тувіма («Локомотив», «Абетка» та «Пан Маленький»), Яна Бжехви («Пан Ляпка», «Трактор», «Качка-Дзвіночка»), Марії Конопницької («Оповідання про мурашку і цикаду»), Корнеля Макушинського («Пригоди козака Мацюся») та ін. У польських школах упроваджуються казки екологічного спрямування, які формують у дітей

екологічну свідомість і любов до природи. Наприклад, діти читають і створюють казки про охорону лісів, річок і тварин. У школах і позашкільних центрах проводяться майстер-класи, на яких діти створюють власні казки, що розвиває їхню уяву, креативність і вміння працювати в команді. В Польщі проводяться численні фестивалі, присвячені казкам: Фестиваль казок у Торуні, казкові майстер-класи в Кракові, тематичні екскурсії до легендарних казкових місць.

Казкопедагогіка у *Франції* займає важливе місце в системі виховання та освіти дітей, оскільки казки вважаються ефективним інструментом для передачі культурних цінностей, розвитку уяви, емоційного інтелекту та мовленнєвих навичок. Французькі педагоги послуговуються як традиційними народними казками, так і літературними творами відомих авторів (Шарль Перро, Жан де Лафонтен) і сучасних письменників. Французькі казки, зокрема казки Шарля Перро («Попелюшка», «Червона Шапочка», «Кіт у чоботях»), широко використовуються для обговорення тем добра і зла, чесності, сміливості, відповідальності та наслідків вибору. Педагоги акцентують увагу на моральних уроках казок і заохочують дітей до рефлексії над поведінкою героїв.

Французькі народні та літературні казки знайомлять дітей із традиціями та історією країни. Їхній зміст нерідко пов’язаний із французькими реаліями, звичаями та способом життя. Так, легенди про Гаргантюа та Пантагрюеля Франсуа Рабле допомагають зрозуміти національне почуття гумору та цінності епохи. На уроках французької мови казки сприяють розвитку читання, грамотності та навичок усного мовлення. Особливу увагу приділяють переказу казок, створенню власних історій та обговоренню символізму казкових образів. Французькі педагоги активно використовують казки для розвитку емоційного інтелекту. Наприклад, обговорення страхів, радощів і труднощів героїв веде до розуміння учнями власних почуттів і співпереживання іншим. Особливу популярність мають терапевтичні казки, які допомагають дітям долати труднощі у взаємодії з однолітками та адаптуватися до змін. У французьких школах часто проводяться театральні постановки за мотивами казок, що розвиває творчі здібності школярів, краще розуміння ними сюжету й емоцій персонажів. Постановки за творами, такими як «Красуня і Чудовисько» або «Синя Борода», є популярним способом

інтегрувати мистецтво до освітнього процесу. У французькій казкопедагогіці велика увага приділяється інтеграції казок з інших культур. Це сприяє формуванню толерантності, поваги до різноманіття та усвідомлення світового культурного багатства. Казки Шарля Перро є основою казкопедагогіки у Франції. Його твори («Спляча красуня», «Попелюшка» та «Червона Шапочка») мають сильні моральні та етичні посили, які обговорюються з дітьми у школах. Байки Лафонтена («Ворон і лисиця» чи «Коник і мураха») використовуються для розвитку критичного мислення, аналізу людських якостей і навчання через алегорії. Історії Габріеля Сювіля для дітей нерідко базуються на сучасних проблемах, зокрема екологія або рівність, що надає їм актуальності для сучасного освітнього процесу.

У французьких школах і садках поширені казки, які акцентують увагу на важливості збереження природи, про взаємодію людини з природою або про відповідальне ставлення до ресурсів. Сучасні французькі педагоги активно впроваджують цифрові ресурси: інтерактивні книги, аудіоказки, мобільні додатки та мультимедійні презентації. Для вирішення емоційних або поведінкових проблем створюються терапевтичні казки, які допомагають дітям долати страхи, втрату або інші психологічні труднощі. У багатьох школах проводяться майстер-класи, де учні створюють власні казки, ілюструють їх або записують аудіоверсії, що сприяє розвитку творчості та самовираження. У Франції також проводяться фестивалі казок: Фестиваль казок у Діжоні, Фестиваль усної традиції у Парижі, казкові маршрути в Провансі.

Чому саме казка є впливовим інструментом і навчання, і виховання? Тому що казка, за словами дослідниці та педагогині О. Петрушкевич (2018), «це безпечне місце, природнє. Там розслабляєшся й заспокоюєшся. Там відкриваються почуття, будь-хто може почути і відчути, здобути досвід героя, якому співпереживає. Діти сприймають цей досвід, наче власний. Так його і отримують, проживаючи шлях героя, і тепер можуть спертися на цей досвід у реальному житті. Тому головне мистецтво дорослого – підібрати казку, якій будуть співпереживати. Казка вплине лише тоді, коли доля героя хвилює слухача».

Висновки. У роботі обґрунтовано теоретико-методологічну сутність казкопедагогіки в початковій школі. Проаналізовано освітнє середовище початкової школи, визначено його характе-

ристики. Доведено, що казки в початковій освіті можуть і повинні сприяти покращенню пам'яті та уваги, зміцнювати фантазію і уяву, розвивати емоційний інтелект, вчити опановувати складні емоції, формувати навички вирішення складних проблем, виховувати емпатію і співчуття, толерантність і розуміння, стимулювати навички співпраці та командної роботи, прискорювати розвиток мови та словникового запасу, покращувати навички аудіювання, вчити бути сміливими і долати перешкоди, виховувати позитивні цінності та мораль.

Розглянуто питання ролі казкопедагогіки у формуванні особистості учнів початкової школи та особливості європейських практик казкопедагогіки в початковій школі. Описано технологію створення куточка дитячої сучасної літератури в початковій школі. Визначено загальновживані методи європейської казкопедагогіки в початковій освіті: персоніфіковані казки, сучасні версії (переплутані казки), діджиталізація казок, малюнки-комікси, читацький театр, тематичні фестивалі та екскурсії, дні казок, казковий (бібліотечний) куточок, створення власних казок, листи улюбленим персонажам, перекази від імені улюбленого персонажа, елементи STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) та CLIL (Content and Language Integrated Learning).

Перспективи подальших досліджень. Учителі-практики початкових класів неодноразово зауважували, що методики навчання та виховання казкою, впорядковані в один практичний посібник, користувалися б великим попитом і уможливлювали б ефективне використання казки в початковій школі.

Список використаної літератури

Петрушкевич, О. М. (2018). *Казка як інструмент педагога*. Взято з https://osvitanova.com.ua/posts/1800-kazka-iak-instrument-pedahoha?fbclid=IwAR0n2ELN-GGDPSlNiqKw_DBEqgVAsVCnA7uNkBOVSTQ2lxQqEquFbbtILsY

Сухомлинський, В.О. (2011). *Квітка сонця: притчі, казки, оповідання*. Харків: ВД «ШКОЛА».

Ушинський, К. Д. (1983). Рідне слово. В кн. Ушинський К. Д. *Вибрані педагогічні твори* (Т. 1, с. 121-133). Київ: Рад. школа.

Філь, О. В. (2006). Дослідження казки в педагогічному контексті. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки,* 2, 155-163.

Martina, M. (2024). *The Power of Fairy Tales: An Invaluable Bond Between Parents and Children*. Retrieved from https://familyintale.com/the-power-of-fairy-tales-an-invaluable-bond-between-parents-and-children/?srsltid=AfmBOorTo6XgiAmJoGZ9UBGIiInohx6ZasJZIGhzsrajFZYLmf-51f7E

Yuliia Styrkina

FAIRY TALE PEDAGOGY IN PRIMARY SCHOOL: EUROPEAN PRACTICES

The article substantiates the theoretical and methodological essence of fairy tale pedagogy in primary school. The pedagogical essence of the primary school educational environment is analyzed. Its main characteristics are determined. It is established that fairy tale pedagogy is aimed at developing children's creative thinking, emotional intelligence, and social skills. Fairy tales become an integral part of the educational process thanks to interactivity, theatrical elements, and an emphasis on critical thinking.

The role of fairy tale pedagogy in the formation of the personality of primary school students and the features of European practices of fairy tale pedagogy in primary school are considered. The technology of creating a corner of children's modern literature in primary school is described.

The issue of the role of fairy tale pedagogy in the formation of the personality of primary school students and the peculiarities of European practices of fairy tale pedagogy in primary school are considered. The technology of creating a corner of children's modern literature in primary school is described. The main commonly used methods of European fairy tale pedagogy in primary education have been identified. They are the following: personified fairy tales, modern versions (mixed fairy tales), digitization of fairy tales, comic drawings, reader theater, thematic festivals, and excursions, fairy tale days, the fairy tale (library) corner, creating your own fairy tales, letters to favorite characters, retellings on behalf of a favorite character, elements of STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) and CLIL (Content and Language Integrated Learning).

Keywords: *fairy tale pedagogy; personalized fairy tales; digitization of fairy tales; comics drawings; reader theater; thematic festivals and excursions; fairy tale days; fairy tale (library) corner; creating your own fairy tales.*

References

Fil, O. V. (2006). Doslidzhennia kazky v pedahohichnomu konteksti [Research on fairy tales in a pedagogical context]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedahohichni nauky [Bulletin of Zaporizhzhia National University. Pedagogical Sciences]*, 2, 155-163 [in Ukrainian].

Martina, M. (2024). *The Power of Fairy Tales: An Invaluable Bond Between Parents and Children*. Retrieved from https://familyintale.com/the-power-of-fairy-tales-an-invaluable-bond-between-parents-and-children/?srsltid=AfmBOorTo6XgiAmJoGZ9UBGIiInohx6ZasJZIGhzsraj FZYLmf-51f7E

Petrushkevych, O. M. (2018). *Kazka yak instrument pedahoha [Fairy tale as a tool for a teacher]*. Retrieved from https://osvitanova.com.ua/posts/1800-kazka-iak-instrument-pedahoha?fbclid=IwAR0n2ELN-GGDPSlNiqKw_DBEqgVAsVCnA7uNkBOVSTQ2lxQqEquFbbtILsY [in Ukrainian].

Sukhomlynskyi, V. O. (2011). *Kvitka sontsia: prytchi, kazky, opovidannia [The flower of the sun: parables, fairy tales, stories]*. Kharkiv: VD «ShKOLA» [in Ukrainian].

Ushynskyi, K. D. (1983). Ridne slovo [Native Word]. In Ushynskyi K. D. *Vybrani pedahohichni tvory [Selected Pedagogical Works]* (Vol. 1, pp. 121-133). Kyiv: Rad. shkola [in Ukrainian].

Одержано 12.02.2025 р.